

ГАЗЕТА
ВETERANІВ ВІЙНИ

З нами Правда, з нами Справедливість, з нами Чесність і Честь

Третій Тост

2022 рік • ТРАВЕНЬ • № 9-10 (705—706)

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА від 7 травня 2022 р. № 540

Деякі питання виплати у 2022 році разової грошової допомоги, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про жертви нацистських переслідувань»

Відповідно до частини сьомої статті 20 та абзацу третього підпункту 2 пункту 22 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України Кабінет Міністрів України **постановляє:**

1. Затвердити Порядок використання у 2022 році коштів державного бюджету, передбачених для виплати щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань, що додається.

2. Установити, що:

1) виплата щорічної разової грошової допомоги, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про жертви нацистських переслідувань» (далі — грошова допомога), здійснюється у 2022 році у розмірах не менше, ніж у 2021 році;

2) виплата грошової допомоги у 2022 році здійснюється: органами Пенсійного фонду України — особам, які перебувають на обліку в територіальних органах Пенсійного фонду України як особи, яким призначено пенсію (щомісячне довічне грошове утримання), станом на 5 травня 2022 р., шляхом включення у відомості (списки) на виплату пенсій;

структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад — особам, які не перебувають на обліку в територіальних органах Пенсійного фонду України як особи, яким призначено пенсію (щомісячне довічне грошове утримання), станом на 5 травня 2022 р., шляхом перерахування коштів на спеціальні рахунки військових частин, установ і організацій за місцем їх служби, а особам, які не є військовослужбовцями, поліцейськими, особами начальницького та рядового складу, — на поточні рахунки таких осіб в уповноважених банках.

3. Міністерству оборони, Міністерству внутрішніх справ, Міністерству інфраструктури, Національній гвардії, Національній поліції, Національному антикорупцій-

ному бюро, Державній податковій службі, Державній митній службі, Державній службі з надзвичайних ситуацій, Державному бюро розслідувань, Службі безпеки, Службі зовнішньої розвідки, Службі судової охорони, Міністерству юстиції, Управлінню державної охорони, Державній службі з надзвичайних ситуацій, Адміністрації Державної прикордонної служби, Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Офісу Генерального прокурора, Державній судовій адміністрації, Державній спеціальній службі транспорту, іншим утвореним відповідно до законів військовим формуванням, підприємствам, установам, організаціям забезпечити подання до 31 травня поточного року структурним підрозділам з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад переліків осіб, які мають право на отримання грошової допомоги та не перебувають на обліку в територіальних органах Пенсійного фонду України.

У разі неможливості забезпечити подання органами, визначеними в абзаці першому цього пункту, до 31 травня поточного року структурним підрозділам з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад переліків осіб, які мають право на отримання грошової допомоги, такі переліки можуть бути подані до 30 вересня поточного року.

4. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2021 р. № 325 «Деякі питання виплати разової грошової допомоги, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про жертви нацистських переслідувань» (Офіційний вісник України, 2021 р., № 31, ст. 1800).

Прем'єр-міністр України Д. ШМИГАЛЬ.

Інд. 73.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 7 травня 2022 р. № 540

ПОРЯДОК ВИКОРИСТАННЯ

у 2022 році коштів державного бюджету, передбачених для виплати щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань

1. Цей Порядок визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Щорічна разова грошова допомога ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань та соціальна допомога особам, які мають особливі та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», для виплати щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань (далі — бюджетні кошти).

2. Головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є Мінісоцполітики.

3. Розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня є:

1) щодо виплати щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань, які перебувають на обліку в територіальних органах Пенсійного фонду України як особи, яким призначено пенсію (щомісячне довічне грошове утримання), станом на 5 травня 2022 р., — Пенсійний фонд України;

2) щодо виплати щорічної разової грошової допомоги ветеранам війни і жертвам нацистських переслідувань, які не перебувають на обліку в територіальних органах Пенсійного фонду України як особи, яким призначено пенсію (щомісячне довічне грошове утримання), станом на 5 травня 2022 р.:

(Закінчення на 2-й стор.)

Благодійність

СЛОВОМ І ДІЛОМ

БАГАТО ВETERANІВ-«АФГАНЦІВ» і сімей загиблих наших бойових друзів потребують психологічної і медичної допомоги.

Вагому підтримку ми отримали від бойових побратимів Рівненської обласної організації УСВА — посилку з вкрай необхідними ліками. Від імені правління Чернігівського обласного відділення УСВА і матерів загиблих наших бойових побратимів хочу подякувати голові Рівненської обласної організації Сергію Васильовичу Зіничу. Так насправді відчуваш підтримку бойових друзів і словом і ділом. Рівняни допомагають нашій області й направили більше 170 тисяч продовольчих наборів. Така взаємодія є запорукою нашої перемоги.

Бойове братство і взаємна підтримка залишаються основою в роботі УСВА. Ще одним доказом такого братерства став візит «афганців» Дніпровського району столиці до чернігівських побратимів. Від імені президії міської організації та сімей загиблих дякую за підтримку й допомогу.

Станіслав ВІХРОВ,
заступник голови Чернігівського обласного відділення УСВА.

У тяжких умовах окупації та постійних ворожих обстрілів прожили майже півтора місяці мешканці Чернігівщини.

ПАМ'ЯТАЄМО

У День пам'яті та примирення «афганці» Вінниччини вшанували пам'ять полеглих в Афганістані побратимів і загиблих у Другій світовій війні.

«Афганці» — військовослужбовці одного із підрозділів ЗСУ Вінниччини.

Воїни-інтернаціоналісти Жмеринки.
ПРЕС-СЛУЖБА ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
СПІЛКИ ВETERANІВ ВІЙНИ В АФГАНІСТАНІ.

(ПРО СОЛДАТ ПЕРЕМОГИ ЧИТАЙТЕ НА 6-7-й стор.)

ВETERANІ ПРОТИ ВІЙНИ

27 квітня у Бакі в рамках пленарного засідання Координаційної Ради Комітету у справах воїнів-інтернаціоналістів при Раді глав урядів держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав прийнято відкрите звернення до ветеранів бойових дій та громадських об'єднань ветеранів бойових дій.

«Бойові друзі! Багато років минуло з того часу, коли ми в єдиному строю виконували завдання на території Афганістану і військових конфліктах в інших гарячих точках планети, в яких брав участь Союз Радянських Соціалістичних Республік, — йдеться у зверненні.

Тоді ми не знали національностей, ми ділили один шматок хліба й рятували один одного в бою. Минули роки, ми стали сивими, живемо в різних державах, але й досі вірні ідеалам дружби і бойового братерства.

З болем у серці ми сприймаємо події, що відбуваються на постра-

данському просторі. Впевнені, що воїни-інтернаціоналісти держав Співдружності повинні докласти всіх своїх сил, знань і досвіду для досягнення миру.

Ми, покоління, яке пройшло війну, на своєму досвіді чудово знаємо, які страждання несе будь-яка війна дітям, матерям, дружинам і старшому поколінню. Ми, ветерани війни — проти війни! Ми за мир!»

Ветерани України не беруть участі у заходах Координаційної Ради Комітету у справах воїнів-інтернаціоналістів СНД і співпрацюють з організаціями ветеранів країн Співдружності на двосторонній основі.

Наша історія

СРСР-НАТО.

Чи можна порівнювати війни в Афганістані?

Для БАГАТОСТРАЖДАЛЬНОГО Афганістану війна не закінчується вже тривалі роки, змінювалися лише діючі армії, збройні формування. Більше 10 років, у 1979–1989 рр., враховуючи діяльність радянських радників, тривала збройна боротьба на території Афганістану, в якій брали участь збройні сили СРСР. З 1989 до 1992 р. збройні сили країни самостійно, за матеріальної підтримки СРСР, захищали державу. Відмова Росії допомогати Афганістану після 1992 р. привела до поразки режиму і багаторічного безладу в країні, зростання тероризму, збільшення виробництва наркотиків, наркотрафіку.

У 2001 році війну розпочали США і Великобританія, а далі до них долучилися війська НАТО та антитерористична коаліція у складі 50 держав, у тому числі Україна. 20 років війська коаліції були присутні на території Афганістану, але вирішити проблему безпеки і перемогти противника у XXI столітті їм не вдалося. Фінал втручання у внутрішні справи Афганістану 2021 року став несподіваним для всього людства.

(ЧИТАЙТЕ НА 4-5-й стор.)

ПАМ'ЯТІ ПАВЛА МЕНТОВА

Правління Української Спілки ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів) із сумом повідомляє про те, що 2 травня 2022 року після тривалої, тяжкої хвороби обірвалося життя відважного воїна, мужнього учасника бойових дій в Афганістані, особи з інвалідністю внаслідок війни, талановитого організатора, члена Правління УСВА, одного із засновників Спілки, голови Житомирської обласної спілки ветеранів Афганської війни Ментова Павла Валентиновича, й висловлює щирі співчуття родині нашого бойового друга.

**ЗА ДОРУЧЕННЯМ ПРАВЛІННЯ УСВА,
ВСІХ ВЕТЕРАНІВ УКРАЇНИ**

С. ЧЕРВОНОПИСЬКИЙ, голова УСВА.

організації працюють у територіальних об'єднаних громадах (у межах минулих районів).

У 2018 році громадські організації ветеранів Афганської війни взяли активну участь у створенні Громадського формування «Асоціація ветеранів Житомирщини», яка об'єднує ветеранські спільноти учасників АТО/ООС, «афганців» і миротворців.

У 2019 році ініціював розроблення та підписання меморандуму між Житомирською обласною державною адміністрацією та представниками 40 громадських організацій: ветеранів Афганської війни, миротворчих операцій, ветеранів АТО/ООС, ветеранів повітряно-десантних військ тощо.

У 2020 році за ініціативи П. В. Ментова до складу Консультативної Ради з питань ветеранів війни, яка створена при голові Житомирської облдержадміністрації, увійшли чотири представники ветеранських «афганських» організацій.

З 2014 року, з початку російсько-української війни Павло Валентинович забезпечив збір волонтерської допомоги всіма територіальними організаціями області та за цей період було здійснено понад 100 поїздок у зону ведення бойових дій.

Був ініціатором призначення на посаду головного лікаря обласного госпіталю для ветеранів війни ветерана «афганця» Павла Журбенка.

Павло Валентинович особисто опікувався госпіталем понад 30 років, долучався до фінансування госпіталю за кошти обласного бюджету та спонсорів. У 2021 році

був координатором облаштування соляної кімнати у госпіталі.

Неодноразово госпіталь відвідували голова Української Спілки ветеранів Афганістану С. В. Червонопіський, народні депутати України, керівники великих підприємств.

Вів плідну співпрацю з усіма лікувальними комунальними закладами області, але найбільше хотілося б відзначити обласну клінічну лікарню, центр вертебрології, стоматологічне об'єднання, діагностичний центр, в яких, за особистого сприяння П. В. Ментова, безвідмовно надавалася медична допомога всім ветеранам Афганської війни.

Усі роки в незалежній Україні займався будівництвом житла для ветеранів. За сприяння Павла Валентиновича МЖК «Інтернаціоналіст» збудував 150 квартир, з 2014 року сприяв переобладнанню нежитлового фонду місцевих громад у житло для «афганців». Було забезпечено отримання 12 квартир.

З 2018 року був координатором

як спортивний клуб при Житомирському прикордонному загону.

У 2021 році за сприяння обласної спілки створено у Бердичеві ВПК «Ветеран».

У більшості територіальних громад до Дня виведення військ з Афганістану проводяться традиційні спортивні турніри з різних видів спорту.

Більше десяти років обласна спілка спільно з Всеукраїнською організацією «Соколята України» традиційно на початку жовтня проводять в Житомирі на базі ЖВІ ім. С. П. Корольова збір військово-спортивних клубів патріотичного напрямку, участь у якому бере молодь з усіх міст України.

Спільно з ветеранами АТО/ООС брали участь у спорудженні у Житомирі пам'ятника «Захисникам України» – це проведення конкурсу, вибір місця, контроль за будівництвом.

Павло Валентинович завжди був у гущавині подій, проводив велику громадську роботу: він член Правління УСВА, перший заступник голови Всеукраїнської патріотичної організації «Майбутнє України», заступник голови громадської організації «Закінчимо війну», член правління організації учасників миротворчих операцій «Солдати миру», президент Міжнародного відкритого фестивалю екранних мистецтв «Кінотур» (екран бойового братерства), спізасновник Громадського руху патріотичних сил і сайту «3 сектор».

Кавалер ордена «За заслуги», ордена Богдана Хмельницького, нагороджений медалями.

9 травня Президент США Джо Байден підписав закон про ленд-ліз для України. Цього дня Володимир Зеленський озвучив надію, що в історію України буде обов'язково вписаний другий день перемоги.

ЯК ОЧІКУЄТЬСЯ, закон допomoже значно полегшити й прискорити постачання американського озброєння в Україну, відродивши програму ленд-лізу, що діяла під час Другої світової війни. Законопроект дасть право адміністрації США аж до 2023 фінансового року включно надавати військово техніку Україні, а за потреби й іншим країнам Східної Європи.

У 1940-х роках політика ленд-лізу (від англійських слів lend – давати у борг; lease – надавати в оренду) була програмою, в рамках якої США за максимально швидкою і спрощеною процедурою постачали своїм союзникам озброєння, транспорт, продовольство, нафту та інші необхідні товари для боротьби із нацистською Німеччиною. Тепер Вашингтон за аналогічною процедурою готовий допомагати Києву.

«Щодня українці розплачуються своїм життям. А звірства, які здійснюють росіяни, переходять усі кордони, – заявив Джо Байден 9 травня, підписуючи закон в Овальному кабінеті Білого дому. – Ціна боротьби не з дешевих, але поступитися такою агресією ще дорожче».

Після затвердження закону про ленд-ліз у присутності кількох сенаторів і віце-президента США Камала Харріс Байден передав ручку, якою підписував документ, члену Палати представників США Вікторії Спарц (на знімку – праворуч) – першому члену Конгресу США, яка народилася в Україні (представляє Республіканську партію від штату Індіана).

Публічною церемонією підписання закону про ленд-ліз за участю конгресменів обох партій "Вашингтон прагнув продемонструвати єди-

ІСТОРИЧНИЙ МОМЕНТ

Світові ЗМІ та експерти про відродження програми ленд-лізу в США для підтримки України

ний фронт проти російського вторгнення в Україну».

«Новий закон значною мірою носить символічний характер, але він набуває чинності саме у той час, коли Конгрес готовий вивільнити додаткові ресурси у розмірі 33 млрд доларів або навіть більше для підтримки України під час цієї війни.

Незважаючи на розбіжності між демократами і республіканцями щодо політики Білого дому, «коли справа доходить до України, члени Палати представників і Сенату об'єднуються, демонструючи рідкісну двопартійну єдність».

Підписаний Джо Байденом закон про ленд-ліз «відбиває історичні відлуння і поворот історії назад у нинішній війні». «Президент Франклін Рузвельт спочатку підписав закон про ленд-ліз у 1941 році, щоб допомогти британцям відбити нацистську агресію у Другій світовій війні, а пізніше він був розширений, щоб допомогти й іншим союзникам, включаючи Радянський Союз. Тепер же Москва опиниться по інший бік каналу озброєння, названа Законом про ленд-ліз на захист демократії в Україні (Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act), направлятиме

зброю і техніку не російським солдатам, а тим, хто з ними воює».

Ленд-ліз фактично ще глибше залучає США до «нової війни» в Європі, яка все більше перетворюється на епічну сутичку з Росією – навіть усупереч тому, що спочатку Байден намагався окреслити межі участі Вашингтона в цій війні. «Останні дні показали, наскільки США залучені у війну в Україні». На додаток до програми ленд-лізу, яка прискорить постачання зброї, Байден нещодавно запропонував виділити \$33 млрд військової та гуманітарної допомоги Україні, яку демократи Конгресу США сподіваються розширити ще на \$7 млрд – до \$40 млрд. Байден також направив свою дружину Джилл з неоголошеним візитом в Україну, а розвіда США, ймовірно, могла допомогти ЗСУ потопити крейсер «Москва» ліквідувати кількох генералів РФ.

Закон про ленд-ліз був проголошений у Сенаті одностайно, а в Палаті представників його підтримали 417 конгресменів за 10 голосів проти. «Це рідкісний та переконливий прояв двопартійної підтримки в нинішньому розколотому Конгресі».

Перед тим, як документ потрапив на підпис до Байдена, речник

Палати представників США Ненсі Пелосі назвала новий закон про ленд-ліз луною одного з найважливіших розділів в історії ХХ століття.

«Закон про ленд-ліз на захист демократії в Україні відроджує цю життєво важливу програму, яка скасовує витрати за часом обмеження на відправку критично важливих оборонних ресурсів в Україну, – нагадала Пелосі. – І варто відзначити, дуже вчасно. Час дуже важливий, коли на карту поставлено життя».

Автори закону про ленд-ліз вважають його сигналом європейським та іншим союзникам США. «Цей закон дозволить нам своєчасно надавати Україні потрібне обладнання для захисту від агресії. Він також є чітким сигналом нашим союзникам щодо НАТО, що їм потрібно ще більше наростити зусилля в той момент, коли ми сподіваємося знайти можливості зробити так, щоб Україна досягла успіху в цій військовій операції, розв'язаній Путіним», – заявляв раніше сенатор-демократ Бен Кардін, один із ініціаторів закону про ленд-ліз.

Отримане ленд-лізом Україні доведеться повернути, але не обов'язково грошима.

Ленд-ліз для України передбачає постачання військової техніки США, крім зброї масового знищення. Ймовірними альтернативними формами сплати за надану військову допомогу від США можуть стати пільгова оренда території, продовольство, а також партнерські проекти й поступки у торгівлі.

Підписаний Президентом США Джо Байденом 9 травня закон S. 3522 про ленд-ліз передбачає укладання міжурядових договорів про передачу Україні військової техніки США в оренду або в борг з відстроченою оплатою. Тобто після закінчення війни з Росією це озброєння доведеться повернути США або розрахуватися за нього.

Україна в рамках ленд-лізу отримає озброєння на десятки мільярдів доларів.

Закон відкриває можливість постачання низки видів техніки, у тому числі військових літаків і катерів, обладнання військового призначення, широкого асортименту електронних систем захисту, комунікацій, координації підрозділів на полі бою, засобів персонального захисту солдатів тощо. Виключенням із програми виступає зброя тотальної руйнації або масового знищення живої сили, наприклад, ядерна.

Умови і терміни виплат будуть окремо встановлені у міжурядових договорах, протягом дії яких сторони можуть коригувати форму, графік чи спосіб розрахунків.

При цьому до повернення боргу в США можуть застосувати досить гнучкий підхід: «Досягнення своїх національних і геополітичних інтересів у США можуть забезпечити альтернативними інструментами, крім грошей. Альтернативою оплати можуть стати: пільгова оренда території для військових баз чи портів, вигідні ціни на закупівлю продовольства, спеціальні партнерські умови реалізації значних енергетичних, інфраструктурних чи торгових проектів тощо».

Подібні прецеденти вже мали місце в історії. Зокрема, Франція, яка також отримувала допомогу від США в рамках ленд-лізу під час Другої світової війни, 1946 року підписала зі США пакет договорів, які врегулювали борг щодо ленд-лізу в обмін на торгові поступки з боку Франції.

Ленд-ліз для України. Як це працює на нашу перемогу і чи доведеться платити за допомогу.

Повертати техніку або кошти за неї Україні або не доведеться, або доведеться зі суттєвою знижкою протягом тривалого часу. Великобританія, яка була основним одержувачем допомоги з тодішнього ленд-лізу, розплатилася за техніку зі знижкою в 90%, а виплати тривали понад півстоліття. Тим часом росія – як правонаступник СРСР розраховувалася за ленд-ліз лише у 2006 році.

Інф. «ТТ».

Порівняння воєн, які проходили у різні часи, – завдання не-вдячне. Але окремі параметри військових дій СРСР і НАТО в Афганістані можна порівнювати, аналізувати. Розглянемо таке порівняння за десятьма параметрами.

(Закінчення.
Початок на 1-й стор.)

1. Для СРСР і НАТО Афганістан – спільний театр військових дій та однакові цілі – посилення впливу в стратегічно важливому азіатському регіоні. Але для СРСР це була прикордонна держава і стан справ у ній впливав на його безпеку.

НАТО, здійснюючи вторгнення в Афганістан, вийшло за межі зони відповідальності свого військово-політичного блоку, визначивши «зоною власних інтересів» всю земну кулю.

2. Приводом для вторгнення, точніше – його обґрунтуванням, СРСР обрав принцип інтернаціональної солідарності та інтернаціональної допомоги в захисті країни від зовнішнього агресора на прохання її законного керівництва. Рішення приймалося на підставі інформації від власних джерел, що суперечили одне одному.

США і Великобританія штучно призначили Афганістан джерелом сучасного тероризму та оформили дозвіл на вторгнення резолюцією ООН. Але військові США активізували вивчення досвіду перебування Збройних сил СРСР в Афганістані. Зокрема у вересні 2001 року вони з цією метою зустрічалися з головою УСВА та його заступниками.

3. СРСР розпочав вторгнення головними силами 25 грудня 1979 р. посадковим десантуванням 103-ї пдд на аеродромі Кабул і Баграм з одночасним перетинанням кордону дивізіями Сухопутних військ, особовий склад яких, в основному, складала військовослужбовці, призовані з запасу ТуркВО. Крім того, на головні аеродроми Афганістану перебазувалися частини ВПС СРСР. Таким чином у перші дні на території Афганістану були зосереджені головні сили 40-ї загальновійськової армії ТуркВО, яку разом з 103-ю пдд і силами ВПС умовно назвали «Обмеженим контингентом радянських військ в Афганістані» (ОКРВ). Його чисельність досягала до 120 тис. особового складу.

США і Великобританія діяли обережно. На першому етапі війни, починаючи з 7 жовтня 2001 р., вони нанесли жорстокий бомбовий і ракетний удар по залишкам вже давно не діючих військових баз і об'єктів Афганістану. І лише 19 жовтня висадили в районі Кандагара десант підрозділів спецназу, а далі тільки 15 грудня 2001 р. на аеродром Баграм прибула на літаках група 160 бійців британського спецназу «Зелені кашкети». У подальшому група військ в Афганістані отримала назву «Міжнародні сили сприяння безпеці в Афганістані» (МССБ). Чисельність МССБ досягала до 130 тис. військовослужбовців. Крім того, в Афганістані діяли приватні військові компанії (ПВК), чисельність яких досягала до 104 тис. осіб. Одночасно впродовж усієї війни у східних провінціях діяли війська США, які не входили до складу МССБ.

4. СРСР розпочав вторгнення в Афганістан, не долучивши до цього своїх союзників, без чітко визначеної стратегії і термінів військової операції. Політичне завдання – зміна політичного лідера країни і приведення до влади слухняного керівника-маріонетки. Далі – забезпечити стабільність нової влади, внутрішню підтримку нового керівника. Сподівалися, що це можна зробити швидко і до організованої реакції світової спільноти вивести війська з Афга-

Наша історія

чини, Канади, Франції, Туреччини, Італії, Великобританії, США. З 2008 р. було створено єдине командування МССБ і військами США, яке до кінця війни очолювали генерали ЗС США.

6. Політичне керівництво СРСР вагалось у виборі своїх кандидатів на посаду голови Афганістану, мало недостатньо повну інформацію про їх особисті й ділові якості й ставлення до них афганського суспільства. Після перемоги Квітневої революції в СРСР підтримували лідерів фракції «Хальк» («Народ») НДПА на чолі з інтелігентом – письменником Н. М. Таракі і амбіційним Х. Аміном. Далі змінили напрям і підтримали альтернативну кандидатуру – лідера

СРСР – НАТО.

ЧИ МОЖНА ПОРІВНЮВАТИ

ністану. Але такі розрахунки не виправдалися і відбулося ситуативне втягнення збройних формувань СРСР у багаторічну війну. Питання про виведення військ керівниками СРСР було порушено вже у 1980 році. Але остаточне рішення прийнято лише 1988 року і здійснено до 15 лютого 1989-го.

США і Великобританія долучили до участі в «антитерористичній операції», до нової війни, 50 країн світу, зокрема і Україну. Вони оприлюднили план дій з термінами послідовного, поступового, комбінованого – військового та економічного – просування нової влади по регіонах (1 етап – центр і північ, 2 – захід, 3 – південь і 4 – схід). Розподілили відповідальність учасників коаліції у кожному регіоні. План був розрахований до 2014 року, терміни виконання на перших етапах було виконано. Але після завершення встановленого терміну було визнано, що остаточні завдання забезпечення безпеки у країні не виконано. Далі було прийнято рішення про продовження перебування військ США, а також інструкторів і радників з інших країн в Афганістані, які перебували там до 2021 р.

5. Управління, кількісний склад і структура ОКРВ в Афганістані впродовж дев'яти років змінювалися. Прийняття рішень, їх погодження і командування військами було інерційним: партійно-політичне керівництво СРСР, Міністерство оборони (Головний командування видів військ), Генеральний штаб, Командування Південним стратегічним напрямком, Командування ТуркВО – все це з відповідними представниками і представництвами, оперативними групами було над Групою Головного військового радника і Командуванням 40-ї загальновійськової армії, які діяли в Афганістані і на яких було покладено відповідальність за успіхи і поразки у бойових операціях.

Управління МССБ постійно вдосконалювалося. На першому етапі в 2001–2003 рр. керівництво МССБ послідовно через кожні півроку переходило до військового командування однієї з країн головних учасників коаліції: Великобританія, Туреччина, Німеччина. 11 серпня 2003 р. НАТО повністю взяло на себе керівництво МССБ, зокрема планування операцій, забезпечення штаб-квартирою, призначення командувача тощо. У період 2003–2008 рр. МССБ командували генерали ЗС Німеч-

6) генерал армії Салманов Г. І. (1984–1986),
7) генерал-полковник Востров В. А. (1986–1988),
8) генерал-полковник Соцков М. М. (1988–07.1989),
9) генерал-полковник Шеїн Б. П. (07.1989–1990),
10) генерал армії Гареев М. А. (02.1989–07.1990),
11) генерал армії Грачов М. Ф. (07.1990–12.1991),
12) генерал-лейтенант Перфільєв Б. С. (09.1991–04.1992).
З них 7 генералів мали особистий досвід тактичного рівня участі у Другій світовій війні, отримали бойові нагороди: генерал-майор Бондарець І. С., генерал-лейтенант Горелов Л. М., генерал-полковник Магомєтов С.

фракції «Парчам» НДПА Б. Кармала, якого змінили на М. Наджибуллу. При цьому зміна лідерів країни здійснювалася псевдodemократичними процедурами на безальтернативній основі.

«Вашингтонський відділ кадрів» більш виважено і глибоко вивчав особисті справи кандидатів на посаду глави Афганістану. Президенти Афганістану Хамід Карзай (2002–2014) і Ашраф Гані (з 2014 р.) є пуштунами, представниками провідної нації і верхівки місцевих племен з глибокими афганськими коріннями. США не змінювали ставлення до Хаміда Карзая і підтримували його, незважаючи на його помилки і демонстративну позицію стосовно неприйняття присутності іноземних військ.

Президенти Афганістану мали високий міжнародний рейтинг. Зокрема кандидатура Ашрафа Гані висувалася на посаду Генерального секретаря ООН. Президенти були обрані на посаду внаслідок прямого голосування. Спирні питання між кандидатами вирішувалися при посередництві політичних лідерів США.

7. У 1972–1992 рр. у Збройних силах Афганістану широко використовувалася радянська техніка і зброя за допомогою військових радників і консультантів. У ці роки через 10 головне управління Генштабу ЗС СРСР в Афганістан було відправлено 12 генералів на посади головних радників, спеціалістів і консультантів:

1) генерал-майор Бондарець І. С. (1972–1975),
2) генерал-лейтенант Горелов Л. М. (1975–1979),
3) генерал-полковник Магомєтов С. К. (1979–1980),
4) генерал армії Майоров О. М. (1980–1981),
5) генерал армії Сорокін М. І. (1981–1984),

6) генерал армії Майоров О. М., генерал армії Сорокін М. І., генерал армії Салманов Г. І., генерал армії Гареев М. А. Усі вони народилися в 20-х роках (1920–1923 рр.), переважно, у сільських родин.

Інша група з 5 воєначальників була молодше на 10–15 років (1929–1937 рр.) і не мала досвіду війни: генерал-полковник Востров В. А., генерал-полковник Соцков М. М., генерал-полковник Шеїн Б. П., генерал армії Грачов М. Ф., генерал-лейтенант Перфільєв Б. С.

Старшими воєначальниками за роком народження (1920) були Бондарець І. С., Магомєтов С. К., Майоров О. М., молодшими (1937) – Перфільєв Б. С., Шеїн Б. П.

Але всі 12 воєначальників були призначені на посади до Афганістану в віці більше 50 років, генерали Магомєтов С. К., Майоров О. М., Сорокін М. І., Салманов Г. І., Грачов М. Ф. служили в Афганістані в віці більше 60 років, а Гареев М. А. отримав призначення в Афганістан у віці 65 років.

У період служби в Афганістані 3 воєначальники отримали вище

військове звання – генерала армії: Сорокін М. І. (11.1981 р.), Гареев М. А. (11.1989 р.) Грачов М. Ф. (02.1991 р.).

Триваліше за всіх воєначальників перебував у Афганістані на посаді Головного військового радника генерал армії Сорокін М. І. – 2 роки 10 місяців (11.1981 – 09.1984 рр.). Після Афганістану Сорокін М. І. продовжив службу на вищих посадах у ЗС СРСР до 70 років. Два роки і 2 місяці служив у Афганістані генерал-полковник Востров В. А. (13.03.1986 – 01.06.1988 рр.). Близько 1,5 років служили в Афганістані генерал армії Майоров О. М. (11.1979–07.1980 рр.), генерал армії Салманов Г. І. (09.1984–03.1986 рр.), генерал армії Гареев М. А. (02.1989–07.1990 рр.), генерал армії Грачов М. Ф. (07.1990–12.1991 рр.), один рік і три місяці (05.1988–08.1989 рр.) – генерал-полковник Соцков М. М. Менше року служили в Афганістані генерал-полковник Магомєтов С. К. (11.1979–07.1980 рр.) і генерал-полковник Шеїн Б. П. (08.1989–02.1990 рр.).

Головним військовим радником перед направленням на посади за межі СРСР формулювали конкретні завдання, виходячи з розуміння керівництвом МО і СРСР ситуації в країні майбутнього перебування.

За часи війни в Афганістані 40-у загальновійськовою армію ТуркВО (40 ЗА) очолювали 7 командувачів:

1) Генерал-лейтенант Тухаринов Ю. В. (1979–1980).
2) Генерал-лейтенант Ткач Б. І. (1980–1982).
3) Генерал-лейтенант Єрмаков В. Ф. (1982–1983).
4) Генерал-лейтенант Генералов Л. Є. (1983–1985).
5) Генерал-лейтенант Родіонов І. М. (1985–1986).
6) Генерал-лейтенант Дубинін В. П. (1986–1987).
7) Генерал-лейтенант Громов Б. В. (1987–1989).

Найбільш літній командувач – Тухаринов Ю. В. (05.1927 р.) був старшим за своїх наступників на 10–15 років і приступив до керування 40 ЗА у віці 52 років. Найбільш молоді командувачі – Громов Б. В. (11.1943 р.) і Дубинін В. П. (02.1943 р.). Інші були призначені на посаду командарма у віці 43 років.

Дитинство і юність всіх майбутніх командармів проходили у важких умовах пісявоєнного часу. Всі вони – діти війни, четверо – Ткач Б. І., Генералов Л. Є., Родіонов І. М., Дубинін В. П. – народилися у селах, в яких були післявоєнне руйнування, нужденість і бідність. Але і в інших, які народилися в містах,

Наша історія

дитинство складалося важко. Працювали на підприємстві батьки Єрмакова В. Ф., був репресований батько Тухаринова Ю. В., загинув на війні в рік народження сина батько Громова Б. В. Але всім родина і суспільство допомогли піднятися й отримати військову освіту, виявити свої кращі якості особистості, загартованої важким дитинством.

У військовій біографії кожного командарма однаковим було послідовне просування по службових сходах, не пропустивши жодної проміжної ступені, від командира взводу до командарма і вище, з відповідним підвищенням освітнього рівня у військових академіях. Ніхто з них до служби в Афганістані не мав досвіду управління військами у бойових діях.

Тухаринов Ю. В. у своїй кар'єрі вже пройшов рівень командарма і з вересня 1979 р. був 1-м заступ-

саду командувача військами округу був призначений Громов Б. В. (КВО).

Подальша кар'єра командармів Афганської війни склалася по-різному. Вищими досягненнями в кар'єрах генерал-полковника Тухаринова Ю. В., генерал-полковника Генералова Л. Є. і генерал-лейтенанта Ткача Б. І. були посади 1-го заступника командувача військами воєнного округу (ТуркВО, ПрикВО і СибВО відповідно). Заступником міністра оборони СРСР був генерал армії Єрмаков В. Ф., 1-м заступником міністра оборони – начальником Генштабу РФ – генерал армії Дубинін В. П., заступником міністра оборони РФ – генерал-полковник Громов Б. В. Міністром оборони РФ був генерал армії Родіонов І. М.

Продовжують громадсько-політичну діяльність в РФ Громов Б. В., Єрмаков В. Ф.

13). Генерал-лейтенант Нік Паркер, НАТО, Великобританія (23.06.2010–04.07.2010, заступник командувача, ТВО командувача МССБ).

14). Генерал Девід Петреус, НАТО і ЗС США (04.07.2010–18.07.2011).

15). Генерал Джон Р. Аллен, НАТО і ЗС США (18.07.2011–10.02.2013).

16). Генерал Джозеф Данфорд, НАТО і ЗС США (10.02.2013–06.2014).

17). Генерал Джон Ф. Кемпбелл, НАТО і ЗС США (06.2014–02.03.2016).

18). Генерал Джон У. Ніколсон, НАТО і ЗС США (02.03.2016–02.09.2018).

19). Генерал Остін С. Міллер, НАТО і ЗС США (02.09.2018–12.07.2021). Був безпосередньо відповідальним за евакуацію американського компонента, цивільного персоналу та союзників з

ВІЙНИ В АФГАНІСТАНІ?

ником командувача військами ТуркВО. Але за мобілізаційним планом на нього була покладена відповідальність за формування і управління протягом 10 місяців діями створеної 40 ЗА, особовий склад якої комплектувався з військовослужбовців, призваних із запасу. У вересні 1980 р. Тухаринов Ю. В. повернувся на посаду 1-го заступника командувача військами ТуркВО.

Три командувача – Єрмаков В. Ф., Родіонов І. М. і Громов Б. В. – прибули до Афганістану і очолили 40 ЗА з рівнозначних посад – командармів. Єрмаков В. Ф. прослужив у Афганістані близько 1,5 року, Родіонов І. М. – близько одного року.

Генерали Ткач Б. І., Генералов Л. Є. і Дубинін В. П. прибули в Афганістан на посаду 1-го заступника командарма і після надбання бойового досвіду в порядку просування по службі були призначені на посаду командарма. При цьому Ткач Б. І. прибув до Афганістану з рівнозначної посади 1-го заступника командарма, а Дубинін В. П. – з посади командира дивізії після завершення навчання у ВА Генштабу. Усі вони служили в Афганістані більше двох років.

Більше всіх командирів, більше 5 років, воював 7-й командарм Громов Б. В. У нього були три відраження до Афганістану. Уперше він прибув туди у січні 1980 р. на посаду начальника штабу 108-ї мсд з рівнозначної посади. Але вже у листопаді 1980 р. був призначений командиром 5-ї мсд і прослужив на цій посаді до серпня 1982 р. Вдруге Громов Б. В. з посади 1-го заступника командарма був призначений генералом для особливих доручень – начальником ОГ Генштабу ЗС СРСР і служив у Афганістані протягом року (03.85–04.86). Втретє Громов Б. В. прибув туди на посаду командувача 40 ЗА у червні 1987 р. з рівнозначної посади командарма. Він забезпечував управління 40 ЗА до її остаточного виведення з Афганістану 15.02.89 р.

Після Афганістану командарми отримували різні нові посади. На рівнозначні посади командармів були призначені Ткач Б. І. та Дубинін В. П. На посаду 1-го заступника командувача ТуркВО повернувся Тухаринов Ю. В. З підвищенням на посади 1-го заступника командувача військового округу були призначені генерали Єрмаков В. Ф. (ТуркВО), Генералов Л. Є. (ПрикВО), Родіонов І. М. (МВО). На по-

Пішли з життя Тухаринов Ю. В., Генералов Л. Є., Дубинін В. П., Ткач Б. І., Родіонов І. М.

За 20 років присутності НАТО в Афганістані командувачами сил коаліції і МССБ були 19 генералів з Великобританії, Німеччини, Італії, Канади, США, Туреччини, Франції:

1). Генерал Джон Макколл, Великобританія (12.2001–20.06.2002).

2). Генерал-лейтенант Хілмі Акин Зорлу, Туреччина (20.06.2002–10.02.2003).

3). Генерал-лейтенант Ван Хейст, Німеччина (10.02.2003–11.08.2003).

4). Генерал-лейтенант Гетц Глимерос, НАТО, Німеччина (11.08.2003–09.02.2004, перша місія МССБ під командуванням НАТО).

5). Генерал-лейтенант Рік Хіллер, НАТО, Канада (09.02.2004–07.08.2004).

6). Генерал-лейтенант Жан-Луї Пі, НАТО, Франція (07.08.2004–06.02.2005).

7). Генерал-лейтенант Етхем Ердаджи, НАТО, Туреччина (06.02.2005–05.08.2005).

8). Генерал Мауро Дель Веккіо, НАТО, Італія (05.08.2005–04.05.2006).

9). Генерал Девід Ричардс, НАТО, Великобританія (04.05.2006–07.02.2007).

10). Генерал Ден К. Макніл, НАТО, США (07.02.2007–02.06.2008).

11). Генерал Девід Д. Маккірнан, НАТО і ЗС США (02.06.2008–15.06.2009), перше об'єднане командування МССБ НАТО і ЗС США в Афганістані).

12). Генерал Стенлі Маккрістал, НАТО і ЗС США (15.06.2009–23.06.2010).

Кемпбелл (1957 р.н.) і Джозеф Данфорд (1955 р.н.), Канади – генерал Рік Хіллер (1955 р.н.). Але генерали США займали цю посаду в тому ж «зрілому» віці 57–59 років, що і німецькі попередники, а канадський генерал – у віці 49 років.

До 2015 року всі колишні командувачі МССБ, крім Джона Френсіса Кемпбелла, подолали 60-річний рубіж і завершили військову службу.

Найбільший успіх в просуванні після служби в Афганістані досягли британські генерали Джон Челмерс Макколл, який після служби на посаді заступника Верховного головнокомандувача Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі був віце-губернатором острова Джерсі, Девід Джуліан Ри-

території Афганістану до кінця серпня 2021 року.

Усі вони до призначення в Афганістан мали великий досвід командної і штабної роботи, міжнародної військової співпраці, а головне – досвід управління військами в бойових діях. Посада командувача МССБ відповідала військовому званню генерал (чотиризірковий генерал).

Першим командувачем МССБ НАТО і ЗС (12.2001–20.06.2002 рр.) був 50-річний британський генерал Джон Чалмерс Макколл (17.04.1952 р.н.). Він вводив до Афганістану 3-ю механічну дивізію, на базі якої формувалося командування МССБ. Військову кар'єру після Афганістану закінчив у березні 2011 р. на посаді заступника командувача Об'єднаними збройними силами НАТО в Європі. А далі був призначений на посаду віце-губернатора острова Джерсі зі строком повноважень до 25 вересня 2016 р.

Усі командувачі МССБ були у віці 55–60 років. Винятком стали канадський генерал Рік Хіллер і британський генерал Джон Чалмерс Макколл, які командували МССБ у віці 49 і 50 років відповідно. А генерал США Ден Келлі Макніл залишив цю посаду напередодні 62-го дня народження.

Старшими за датою народження були командувачі МССБ генерали Бундесвера генерал-лейтенант Гетц Глимерос (21.10.1943 р.н.) і Ноберт Ван Хейст (24.06.1944 р.н.), які займали цю посаду у віці 59–60 років.

Наймолодшими були представники США генерали Корпусу морської піхоти Джон Френсіс

чардс, який став начальником Генштабу, а потім начальником Штабу оборони Великобританії, сер Нік Паркер, який отримав посаду головнокомандувача Сухопутних військ Великобританії. Канадський генерал Рік Хіллер був призначений начальником Штабу оборони Канади. Італійський генерал-лейтенант Мауро Дель Веккіо став командувачем Оперативного командування Міжнародних сил і після відставки 2008 р. був обраний в Сенат Італії. Генерал США Девід Х. Петреус у 2011–2012 рр. керував ЦРУ. Вийшли у відставку внаслідок несправедливих обвинувачень на їхню адресу генерали США Стенлі А. Маккрістал і Джон Р. Аллен. Після зняття обвинувачень вони відмовилися продовжити службу в ВС США.

В. Загальні неповоротні втрати особового складу ЗС СРСР склали 14453. Тобто на рік втрати склали у середньому до 1500 осіб, а максимальні втрати були в 1982 і 1984 рр. – 2032 і 2429 осіб відповідно. Поранено, контужено і травмовано до 54000 осіб.

Загальні неповоротні втрати особового складу МССБ у Афганістані (до кінця 2014 р.) склали 3490 осіб. За рік втрати склали в середньому до 280 осіб, а максимальні втрати були в період 2009–2012 рр.: 521, 711, 566 і 402 відповідно. Поранено, контужено і травмовано до 40000 осіб. Безповоротні втрати особового складу приватних воєнних компаній (до кінця 2012 р.) склали 1173 особи.

9. Афганське політичне керівництво не було зацікавлене у виведенні радянських військ, спро-

бувало всіляко гальмувати його, зверталось з проханнями залишити угруповання 10–15 тис. військовослужбовців для охорони головної магістралі та урядових об'єктів. Але виведення військ було здійснено у погодженні з ООН терміни у повному обсязі до 15 лютого 1989 р.

Попередньо в Афганістані було створено значні арсенали озброєння, боеприпасів і військового майна, зокрема і надлишкові, на замовлення афганських військових відомств. Крім того, СРСР компенсував поточні втрати військової техніки і боеприпасів. Усе це дало змогу самостійно протриматися режиму Наджибулли близько 3 років у війні з ворогом у відсутності радянських військ.

Після руйнування СРСР, з січня 1992 р. керівництво РФ відмовило у підтримці союзника, зупинило постачання техніки, озброєння, а головне, за вимогами моджахедів – палива для авіації, літаків і вертольотів, а також для танкових і механізованих військ. У зв'язку з цим Наджибулла заявив, що виведення радянських військ, які наразі окупаційними, не відповідало інтересам афганського народу і привело до трагедії. Він оголосив день 15 лютого Днем національного порятунку Афганістану.

Останній командарм Громов Б. В. підсумовував, що введення наших військ в Афганістан – політична помилка, що допомагала Афганістану було потрібно, але не військами та їх участю у бойових діях. Водночас командарм Громов Б. В. заявив, що перед 40 ЗА не ставили за мету перемогу. Ми робили ефективно все для підтримки влади. Але афганське керівництво, на жаль, не змогло повною мірою використати можливості, які їм були надані.

При оцінці підсумків дій НАТО Президент Афганістану Хамід Карзай у жовтні 2013 р. заявив, що операція НАТО не принесла результатів і за 10 років військової операції не вдалося забезпечити Афганістану потрібну стабільність. Операція лише додала великих страждань, втрат багатьох життів.

Голова НАТО Андерс Фог Расмуссен висловив різку незгоду з оцінкою Президента Афганістану й наголосив, що не можна не бачити прогресу, якого досягли в країні завдяки зусиллям і жертвам США та інших держав-союзників і у захисті від тероризму.

10. Виведення радянських військ було організовано урочисто. Військові частини залишали далеко від сходу країни як на параді, з розгорнутими бойовими прапорами.

Ветерани Афганської війни неодноразово з приватними візитами були в Афганістані й розмовляли з місцевими мешканцями про порівняння особистих якостей військовослужбовців СРСР і НАТО. Їхні відверті порівняння були не на користь військових НАТО.

Несподіваними для світової спільноти стали підсумки 20-річної війни НАТО в Афганістані. Влада в державі повністю перейшла до противника без помітного спротиву з боку Сил безпеки Афганістану, яких багатомісячове готування інструкторів і радників НАТО. Загальну картину довершив безлад при евакуації прибічників і військовослужбовців країн коаліції.

Проблему Афганістану не вирішено. Питання безпеки так і залишилося відкритим.

Джерело: Аблазов В. И., Аблазов И. В., Аблазов К. В. Афганская арена. Война XXI века. – Киев: МИЦ "Медінформ", 2015. – 550 с.: илл. 60.

Солдати Перемоги

Лейтенант О. С. Кацалап, 1944 р.

ОЛЕКСАНДР СТЕПАНОВИЧ народився 3 листопада 1911 року в селі Галиця Лосинівського району в сім'ї Степана Сидоровича і Параски Петрівни, яка померла у 1916 році. Після смерті матері батько одружився вдруге – з Федосією Дем'янівною, жителькою села Чоповичі Житомирської області, куди переїхала вся сім'я.

Батько працював машиністом водоканчки Південно-Західної залізниці на станції Чоповичі. З 1931 по 1941 рік обіймав різні керівні посади у місцевих колгоспах. Мав семеро дітей: двох синів – Олександра та Івана і п'ятеро дочок – Лідію, Ніну, Ольгу, Тетяну, Віру.

Дитинство Олександра було важким, з 13 років працював пасічником.

У листопаді 1933 року Олександр був призваний на військову службу до лав Червоної армії. Під час служби закінчив школу молодших командирів при військовій частині 1188 Київського військового округу. Службу проходив на посаді помічника командира взводу. Звільнений зі служби у березні 1936 року.

У травні 1936 року Олександр пішов працювати на Чоповицьку машино-тракторну станцію. Працював слюсарем по ремонту тракторних двигунів, механіком.

21 травня 1941 року Чоповицьким райвійськкоматом призваний на перепідготовку. Тут же і війна його застала. З червня 1941 року брав участь у бойових діях на Південно-Західному фронті. Старший сержант виконував обов'язки помічника командира взводу 45-го окремого мотоінженерного батальйону 38-ї армії.

Брав участь в обороні Києва. Післявоєнного 1962 року був нагороджений медаллю «За оборону Києва».

Після відступу радянських військ від столиці він разом із кількома бійцями батальйону потрапив у полон. На його великі вуса звернув увагу німецький офіцер, який підійшов і запитав: «Козак?». Олександр миттєво зорієнтувався у ситуації і відповів схвально. Це врятувало йому життя. Офіцер запитав чи є ще козаки в його підрозділі і, отримавши позитивну відповідь, відпустив його, наказавши повернутися з усіма козаками. Олександр Кацалап при цьому сказав, що його полонені товариші теж козаки, сподіваючись, що і їх фашист відпустить. Але той не відпустив їх.

Олександр повернувся у свій батальйон і після тяганини у військовій контррозвідці «смерш» (смерть шпигунам) на предмет можливої зради продовжив воювати на Сталінградському фронті. У січні 1942 року йому було присвоєно звання молодшого лейтенанта і призначено на посаду командира інженерно-саперного взводу 240-го мотоінженерного батальйону.

У цьому ж році його батько Степан Сидорович як радянський активіст, а разом з ним і ще 18 людей, були розстріляні німецькою поліцією.

Брат Іван, 1921 року народження, був призваний у Червону армію у 1940 році. Проходив службу у Смоленську на посаді командира відділення. Пропав безвісти у липні 1941 року.

У квітні 1942 року молодшого лейтенанта Олександра Кацалапа було нагороджено медаллю «За відвагу».

Він брав участь у Сталінградській битві і зокрема в боях у самому Сталінграді. У післявоєнні роки Олександр Степанович розповідав синам, що пройшов багато жорстоких боїв, бачив багато страхіть, але Сталінградська битва вирізнялася з них усіх. Одного дня наприкінці 1942 року після надзвичайно кровопролитного бою вся місцевість перед бойовими позиціями його батальйону була покрита тілами як фашистів, так і бійців Червоної армії, оскільки в атаку ходила то одна сторона, то інша. Вночі пішов сильний сніг і до ранку засипав тіла, але під кінець дня ця ж місцевість знову була вкрита тілами загиблих.

А ще йому дуже запам'яталося виконання завдання по підруву одного будинку у Сталінграді. Бої точилися за кожен будинок, а тому

Вони натрапили на пошкоджений каналізаційний хід і через нього вибралися на поверхню. У своєму батальйоні, куди вони добралися, їх вже вважали загиблими. 22 грудня 1942 року молодший лейтенант Кацалап був нагороджений медаллю «За оборону Сталінграда».

Наступного разу Олександр відзначився 31 липня – 3 серпня 1943 року. Зі своїм взводом він замінував міст і брід через річку Міус у заданому районі Луганської області й забезпечував охорону моста під час проходження військової техніки та особового складу на лівий берег.

У цей же період його взвод під сильним артилерійсько-мінометним вогнем і бомбами ворожої авіації поставив близько 1000 мін на правому березі річки Міус. Під

лейтенанта Кацалапа було нагороджено орденом Вітчизняної війни другого ступеня. Однак, як мені вдалося встановити при вивченні нагородних документів Олександра Степановича Кацалапа, цей орден він не отримав ні під час війни, ні після. Більше того, він і не знав про цю нагороду.

Якби не теперішня війна, то орден можна було б отримати близьким родичам ветерана в архіві колишнього Міністерства оборони СРСР у Подольську (Росія). Там мені вдалося знайти і витребувати у 1974 році не отриманий орден Слави третього ступеня для жителя села Йосипівки Малинського району Житомирської області Ширченка І. Т.

Після Луганської області Олександр Кацалап з боями пройшов

любив розповідати своїм дітям про війну, а тому мені довелося досліджувати його бойовий шлях, як, до речі, і багатьох інших ветеранів, через його нагородні листи та бойовий шлях підрозділів, у складі яких він пройшов дорогами війни.

Виходячи з цього та забігаючи наперед, зауважу, що далі відповідно до інформації з наступного його нагородного листа він пройшов зі своїм взводом дуже важкі випробування при забезпеченні переправи радянських військ через озеро Сиваш на півдні Херсонської області для наступу на Крим. Зокрема, його взвод, як зазначено у нагородному листі, брав участь у будівництві дамби через озеро.

За твердженнями істориків будівництво Сиваських переправ –

САПЕР, ЯКИЙ НЕ ПОМИЛИВСЯ ЖОДНОГО РАЗУ

Сапер помиляється тільки один раз. Цей вислів взято з реального життя. Робота у саперів дуже небезпечна. Будь-яка помилка може призвести до вибуху, який стане летальним. Тому другої помилки у сапера просто вже не буде. Уродженець Чернігівської області Олександр Степанович Кацалап – не просто сапер, а сапер, який пройшов усю Другу світову війну, починаючи з її перших днів і до останніх.

Офіцерський склад 63-го інженерно-саперного батальйону. Східна Прусія (Німеччина). Лейтенант О. С. Кацалап – у першому ряду другий ліворуч, 1944 р.

Взвод лейтенанта О. С. Кацалапа. Місто Дуньхуа, Маньчжурія, 15 вересня 1945 р.

необхідно було підірвати цей будинок, тому що при захопленні його ворогом він мав би певну тактичну перевагу.

Молодший лейтенант Кацалап разом з дев'ятьма своїми бійцями замінував будинок і вже хотів покидати його, щоб підірвати, але раптом один із бійців помітив, що будинок оточує велика група фашистів. Перед командиром постала складна задача: дочекатися моменту, коли вороги займуть будинок, і підірвати їх і себе з бійцями? Але ж так хотілося жити! У цей край напружений момент Олександр побачив, що по одній із стін проходить каналізаційна труба. Він наказав підлеглим шукати каналізаційний люк, і це їм вдалося. Усі спустилися у підземний каналізаційний хід, і командир підірвав будинок. Але раділи рано: люк було завалено і бійці опинилися у западні.

Треба було мати велику мужність, силу волі, щоб не втратити самовладання і бажання боротися за життя. Кілька днів вони без їжі, знесилені, у темряві блукали у каналізаційних ходах, шукаючи виходу на поверхню. І це їм вдалося.

час виконання цього бойового завдання він зазнав важке поранення в області хребта.

За стійкість, мужність і відвагу, проявлені при виконанні зазначених завдань (так відмічено у нагородному листі), молодшого

Олександр Степанович і Довна Іванівна з синами. Проводи на службу в армію Валентина, 10 листопада 1969 р.

Ветеран Другої світової війни Олександр Степанович Кацалап. На його грудях відсутній орден Вітчизняної війни – заслужений, але, на жаль, невідомий йому і не отриманий... Фото 80-х років.

Донецьку, а потім і Запорізьку області.

З 26 вересня по 15 жовтня 1943 року взвод молодшого лейтенанта Кацалапа у районі населеного пункту Великий Токмак Запорізької області побудував три переправи через річку Молочна; зробив також три проходи через протитанкові рови в безпосередній близькості від противника та під його шаленим вогнем, без яких неможливим був би наступ радянських військ; замінував фланги і танконебезпечні напрямки 683-го стрілецького полку, встановивши при цьому 1500 мін. Водночас взводом було знескоджено стільки ж мін.

Вся ця інформація приведена у нагородному листі на командира взводу молодшого лейтенанта Кацалапа, який разом зі своїми підлеглими брав безпосередню участь як у мінуванні заданих територій, так і в розмінуванні.

Згідно з нагородним листом він був нагороджений ще одним орденом Вітчизняної війни другого ступеня у листопаді 1943 року. У грудні того ж року йому було присвоєно звання «лейтенант».

Олександр Степанович не

одна з найбільш значущих подій в історії інженерних військ Червоної армії у роки Другої світової війни. Операція по форсуванню Сиваша почалася першого грудня 1943 року і тривала до квітня 1944-го. Весь цей час сапери працювали на межі людських можливостей.

Одночасно з будівництвом дамби сапери на понтонах переправляли на південний берег озера боєприпаси; під снігом, дощем і частим артилерійським вогнем, бомбардуваннями авіації противника, у холодній воді тягали по багнюці гармати (глибина озера була від 0,7 до 0,9 метра).

Зокрема, 10 січня 1944 року після 12-годинної роботи на будівництві дамби взвод лейтенанта Кацалапа ще 22 години без сну вручну перетягував понтони з вантажами.

На озері Сиваш Олександр Кацалап зазнав легке поранення в ногу. За участь у цих бойових діях його було нагороджено у березні 1944 року орденом Червоної Зірки.

Далі бойовий шлях Олександра проліг по Кримському півострову. Брав участь у визволенні Севастополя. З Криму пройшов з боями дорогами України і Білорусії, аж до Земляндського (Східна Прусія) – нині Калінінградського півострова.

На півострові взвод лейтенанта Кацалапа займався інженерною розвідкою оборони противника, будівництвом колонних шляхів для пересування військових підрозділів з бойовою технікою та транспортними засобами (шляхи за межами доріг – по цілині), розмінуванням міних полів й іншою бойовою роботою.

5–6 квітня 1945 року взвод під вогнем противника розмінував 4 міних поля і зробив 4 проходи у міних полях у нейтральній зоні. 13–16 квітня сапери під командуванням лейтенанта Кацалапа проклали 5 кілометрів колонних доріг, евакуювали 7 танків із заболоченої місцевості, вивісивши їх із зони артилерійського обстрілу противника. За виконання цих бойових завдань лейтенанта Кацалапа було нагороджено орденом Вітчизняної війни першого ступеня.

Олександр брав участь у штурмі Кенігсберга. Це місто вважалося найбільш недоступною фортецею нацистів. Система оборони включала в себе зовнішній оборонний обвід і три внутрішні обводи. У центрі – цитадель. У місті були розміщені численні військові склади та арсенали. Гарнізон налічував 130 тисяч солдат та офіцерів. І все ж, незважаючи на шалений опір ворога, 9 квітня 1945 року місто було взяте.

Командант гарнізону генерал Ляш здався у полон, тоді з ним стався курйозний випадок. У ході допиту він покаркався маршалу Василевському, який командував штурмом Кенігсберга, що при здачі в полон у нього зникла валіза з особистими речами і шкіряне пальто. Василевський наказав усе повернути. Однак наказ маршала не було виконано. «Реквізоване» знайти не вдалося...

За уміле командування взводом

